

Orta Öğretimde Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri

Positive Teacher - Student Relationships in High Schools

Cevat Celep ve Salih Erdoğan
T.Ü. Eğitim Fakültesi

Öz

Bu araştırmanın amacı, liselerde görev yapan öğretmenler ile lise son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sınıf içi ilişkilerinin olumluluk düzeyini saptamaktır. Araştırma betimsel modelde olup, örneklemini 2000-2001 eğitim-öğretim yılı, I. yarın yılında Edirne ili ve ilçelerinde görev yapan 112 öğretmen ve 356 lise son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırma bulguları, öğrenci algıları ile kıyaslandığında, öğretmen algılarına göre daha iyi düzeyde olumlu bir ilişkinin sınıflarda varlığını ortaya koymaktadır. Ayrıca; öğrenci algıları kendi içinde karşılaştırılmış ve anne-babanın öğrenim düzeyi ile ailenin aylık gelir düzeyine göre öğrenci algıları arasında anlamlı farklar saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler : Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri, Sınıf Yönetimi, Ödül

Abstract

The aim of this study is to investigate the level of the positive relationships between teachers teaching in the high schools and students attending the third grade in the high schools.

This study is in the form of a descriptive research. The sample of this study includes the answers given by 112 teachers working at different high schools and 356 third grade students attending different high schools in Edirne city centre and the towns in Edirne in the first semester of 2000-2001.

The results of the study revealed the existence of a better positive teacher - student relationship in the classroom according to the teachers' perceptions compared with those of the students. Furthermore, the students' perceptions were compared within the group, and some meaningful differences were observed according to the educational levels of the students' parents and the monthly incomes of the students' families.

Key Words : Positive Teacher-Student Relationships, Classroom Management, Praise

Problem

Öğretmen, sınıf yaşantılarının önceden belirlenmiş olan amaçlara uygun biçimde gerçekleşmesinden sorumludur. Öğretmenin, sınıfta öğrenciler üzerinde kontrolü sağlayarak istendik doğrultuda eğitim-öğretim sürecini gerçekleştirmesi iki etmene bağlıdır. Birincisi, olumlu öğrenci davranışını sürekli kılmak ve uygun olmayan davranışlarla ilgilenmek için sistematik bir plan geliştirmek. İkincisi de, sınıf yönetimi ile ilgili kendi algılarını oluşturmaktır (Levin & F. Noyan, 1996, 74).

Günümüzde, öğretmen-öğrenci ilişkilerini belirleyen aşağıdaki özelliklerdir (Jones & Jones, 1998, 76).

1. Öğretmenlerin bireysel ilgi ve değerlerinin b^ayük kısmını öğrencilerle paylaşması; hemen hemen tümünden saydımlık.
2. Öğretmenlerin okul dışı yaşamını yansıtan durumlarla ilgili sınırlı paylaşımları, okul çevresi hakkında hissettikleri ve onlara verdikleri tepkilerle ilgili saydımlık.
3. Öğretmenlerin hemen hemen tümüyle role bağlı temel ilgileri; bireysel hislerini ve tepkilerini öğrencilerle paylaşmadıkları, sadece öğretimsel görevlerini yerine getirme durumları.

Mesleğe yeni başlayan öğretmenler, genellikle, öğrencilerle açık ve bire bir ilişkilere girme konusunda çekinmelere girerler. Ancak, Lightfoot (1983, 334) "Öğretmenleri okulda yetişkin baş aktör yapan, kurumun imajını şekillendiren öğretim süreciyle doğrudan ilgilenmeleri ve öğrenciye olan yakınlıklarıdır" demektedir.

Öğretmenler, öğrencilere ilgi ve yakınlıklarını aşağıda belirtilen öğeleri göz önünde bulundurarak gösterebilirler (Jones & Jones, 1998, 81);

1. Yüksek oranda olumlu cümleler kurarak,
2. Bireysel tartışma fırsatı vererek,
3. Öğrenciler için önemli olan etkinliklere katılarak.

Öğretmenler tarafından yapılan olumsuz eleştiriler ve uyarılar genellikle öğrencilerin kendilerini rahatsız hissetmelerine ve sonuçta da okuldan nefretlerine neden olmaktadır. Bu konuda; öğretmenler, eleştirel ifadelerin öğrenci davranışını geliştirdiği tuzağına düşmekte; fakat, bilimsel araştırmalar bunun tam karşısını ortaya koymaktadır. Sınıf içinde tartışmayı ister öğrenci ister öğretmen başlatsın, sınıfta olumsuzluğa neden olan gerilimli bir durum var ise öğretmeninde öğrencilerinde üzüleceği kaçınılmaz sonuçlar ortaya çıkar (Smitt & Laslett, 1996, 67).

Öğretmen, öğrencilerin tümüne olumlu beklentiler iletilisinde bulunmanın önemini farkında olmalıdır. Bunu sağlamak için öğretmen (Jones & Jones, 1998, 87);

1. Sınıflarda, öğrencilerle nasıl iletişime girdiği hakkında bilgi toplamalı,
2. Esas olarak destekleyici mi yoksa eleştirici tümceler mi kullanıp kullanmadığını anlamak için bilgiler olarak analiz etmeli,
3. Bazı öğrencilere daha eleştirel bir yaklaşım gösterirken, diğerlerine de aynı eleştirileri yöneltip yöneltmediğini saptamalı,
4. İhtütin öğrencilere yüksek başarı beklenti anlayışını kazandırmak için etkileşim kurma yollarını göstermelidir.

Öğretmen beklentisi ile öğrenci başarısı arasındaki ilişkinin nedeni çok açık olmamakla birlikte, öğretmenin bir öğrenciden beklentisi yüksek olduğu zaman o öğrenciye daha çok zaman ayırdığı, onu öğrenmeye güdülediği ve ona karşı öğretim sürecinde daha yakın ilgi gösterdiği söylenebilir. Tam tersi durumda ise, öğretmen bir öğrencinin başarılı olacağına inanmadığı

zaman, o öğrenci ile fazla ilgilenmemekte ve onu başarısız kabul ederek kendi haline bırakmaktadır (Cruickshank et al. 1995, 41).

Öğretmen sınıfta öğrencilerle iletişime girerken etkili iletişim becerilerini kullanmalıdır. Etkili iletişim becerilerini kullanma aşağıdaki dört etmeni gerektirir (Jones & Jones, 1998, 93).

1. Sorunları çözmek için sorumluluğu öğrencilerle paylaşma istemi,
2. Öğretmenlerin öğrenme ortamının sıradan hale gelmesinin sorumluluğunun büyük oranda öğrenciden kaynaklandığına olan inancı,
3. Öğretmenlerin bir sorunu çözmenin birden çok yolu olduğunu ve kendi geçerli çözüm yollarından başka çözüm yollarının da olabileceğini kabul etmeleri,
4. Öğretmenlerin öğretmen-öğrenci tartışmalarını 'kazanmak' güdüsüyle yapmamaları.

Etkili iletişim becerilerini kullanma, öğrenci gereksinimlerini karşılamanın yanısıra, öğretmenlerin kendi gereksinimlerini daha iyi karşılamalarına ve mesleki hedeflerini gerçekleştirmelerine de olanak sağlar. Bu becerileri kullanma öğretmenlere;

1. İçten, samimi olmayı ve öğrencilerle ilişkilerde mutluluk duymayı,
2. Sınıfta gereksinim ve istemlerini açıkça ifade etmeyi,
3. Öğrencileri daha iyi anlamalarını ve onları benimseyerek onlara karşı daha olumlu düşünceler oluşturmalarını,
4. Öğrencilerin kendilerini ifade edebildiği ve sorumluluk duyguları geliştirdiği durumlar oluşturarak öğretmenlerine ve akranlarına karşı daha olumlu yanıtlar vermelerini sağlar (Jones & Jones, 1998, 93).

Sınıf içi iletişimde öğretmenin etkili iletişim becerilerini kullanması öğretmen-öğrenci ilişkilerine aşağıdaki olumlu katkıları sağlar (Jones & Jones, 1998, 100-101).

Birincisi, öğrenciler gerçek hislerini saklamamanın yol açtığı kaygı ve gerginlikten kurtularak kendi hislerinin öğretime kabul edilebilir olduğunun farkına varırlar. Bu durum, öğrencilerin öğretmenlerce daha fazla kabul gördükleri düşüncesine kapılmalarını sağlar.

İkincisi, öğretmen duygu ve düşüncelerini açıkça ifade eder ve bunlar da iletinin içeriğine uygun şekilde öğrencilerce doğru algılanırsa, öğrenciler kendi duygu ve düşüncelerini olumsuz davranışlarla ifade etmeye çok nadiren baş vururlar. Öğrencilerin sınıfta gösterdiği disiplin bozucu davranışlar, açıkça ve doğrudan ifade edemedikleri duygu ve düşüncelerinin dışı vurumudur.

Üçüncüsü, öğretmenler yargılayıcı olmayan bir tavırla öğrencileri dinlediklerinde, öğrenciler karmaşık ve korkutucu olan duygu ve düşüncelerini gözden geçirmeye ve net bir tutum sergilemeye çaba gösterirler. Bu karşılıklı anlayış, gençlerin var olan durumu anlamalarını ve durumla birlikte varolabilme olasılıklarını düşünme fırsatlarını ortaya çıkarır.

Sınıfta öğretmen-öğrenci ilişkilerinin düzeyi ile ilgili yapılan araştırmalar yukarıda belirtilen ilişkilerin sınıflarda varlığını doğrular nitelikte değildir. Çünkü, öğrenciler, özellikle erinler ve ergenler, okullarda kendilerinin dikkate alınmadıklarını ve karar sürecine katılmadıklarını hissetmektedirler. Ancak, günümüz eğitim-öğretim koşullarında öğrencilerin karar sürecine katılmalarına büyük ölçüde gereksinim vardır (Noddings, 1992). Benzer şekilde, öğrencilere özel davranışları kazandırmak için öncelikli ve altı çizilmesi gereken bütün disiplin ve öğretim yaşantıları, özel yöntemlerle samimi, olgunlaştırıcı ve öğrencilerle empatik ilişkilerin yaşandığı ortamda verilmelidir (Kohn, 1991, 503).

Öğretmen, sınıf yönetimi sürecinde birçok olumlu ve olumsuz durumla karşılaşabilir. Sınıf yönetimi esnasında ortaya çıkabilecek sorunlar öğretmen ve öğrencinin dikkatinin dağılmasına ve sonuçta eğitim ve öğretim sürecinin verimsizleşmesine neden olabilir. Öğretmen ne kadar ilgili, olumlu ve adil olursa olsun, öğrenciler sınıf düzeni iyi olmayan, doğru seçilmiş ve ilgi çekici öğretimsel etkinliklerin sağlanamadığı sınıflarda sıklıkla olumsuz davranış göstermektedirler.

Olumsuz davranışa yol açan dört genel etmen belirtilmektedir (Bull & Solity, 1996, 135-136);

1. Davranış, öğrencinin kendi veya sınıf arkadaşlarının öğrenimini kesintiye uğratar. Bu, aynı zamanda dersin kesintiye uğraması demektir.
2. Davranış, sosyal bir davranış değildir. Bu, öğrencinin öğretmen ve arkadaşlarıyla etkileşimini olumsuz yönde etkiler. Örneğin, öğrenci arkadaşlarının eşyalarını veya araç-gereçlerini izinsiz alır.

3. Davranış, zarar verici olabilir. Çünkü, zarar veren çocuk, kendisinin ve diğerlerinin güvenliğini riske atar. Örneğin, öğrenci kalabalık bir koridorda dikkatsizce koşar.

4. Davranış, öğrencinin kendi veya okul eşyalarını kaybetmesi veya onlara zarar vermesi ile sonuçlanır. Örneğin, öğrenci sınıf penceresini kırar veya arkadaşının elbisesini yırtar.

Ülkemizde, sınıflarda gerçek otorite olan öğretmenlerin çağdaş öğretim yöntem ve tekniklerinin gerektirdiği davranışları sınıflarda sergiledikleri söylenemez. Bu otoritenin kullanımı, zaman zaman, öğretmeni öğrencilerden uzaklaştıran olumsuz bir yön almaktadır. Bu durumun olası nedenlerinden bazıları aşağıdakiler olabilir (Gözütok, 2000, 261);

1. Öğretmenin öğrencileri küçük görmesi,
2. Öğretmenin öğrencilerin tavır ve davranışlarını sürekli eleştirmesi,
3. Öğretmenin öğrenci etkinlik ve yaşantılarını nadiren ödüllendirmesi veya onlardan övgüyle söz etmesi.

Otoriter bir sınıf iklimi ile karşı karşıya kalan öğrenci, sınıfta kendi varlığını gizleme yoluna başvurarak, kendi dünyasında yaşamaya çalışmaktadır. Böylece, başarılı eğitim ve öğretimin temel öğelerinden olan karşılıklı sevgi, saygı ve güven bağlarıyla birbirine zıt iki tarafın ortak hedefleri gerçekleştirilmesi gibi anormal durum ortaya çıkmaktadır (Gözütok, 2000, 262). Bu koşullarda, öğretmen öğrencilere yaptırmak istediklerini yaptıramamakta, öğrenciler de öğretmenlerden almak istediklerini alamamaktadır. Bu durum, bir taraftan öğretimi can sıkıcı hale getirmekte, diğer taraftan da öğrencilerin öğretmene karşı sevgi ve saygılarını sarsarak öğretmenin öğrenciler üzerinde kontrolü kaybetmesine neden olmakta ve sınıf içi öğretmen-öğrenci ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, sınıf yönetiminde öğrenci kontrolü açısından olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerinin düzeyi bilimsel bir anlayışla irdelenmelidir.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler ile öğrenim gören öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları ve bu algılar arasında anlamlı fark olup olmadığını incelemektir.

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algı düzeyleri saptanacaktır. Saptanan olumluluk düzeyine göre, araştırmacı tarafından ortaöğretim kurumlarında öğretmen-öğrenci ilişkilerinin daha iyi düzeye çıkarılması ile ilgili önerilerde bulunulacaktır. Bu nedenle, aşağıdaki soruların yanıtları aranacaktır.

1. Öğretmenlerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında anlamlı fark var mıdır?

2. Öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında anlamlı fark var mıdır?

3. Öğretmen ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında fark var mıdır?

Araştırma Yöntemi

Araştırma Modeli

Araştırma betimsel modeldedir. Sınıf yönetiminde öğrenci kontrolü açısından olumlu öğretmen-öğrenci

Tablo 1

Ortaöğretimde Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Ölçeği Faktör Analiz Sonuçları

Öğretmen Alfa Güvenirlik Katsayısı .86	Öğretmen Faktör Yüklü	Öğrenci Faktör Yüklü
Öğrenci Alfa Güvenirlik Katsayısı .90		
1. Öğretmenler öğrencilerin sınıf içi etkinliklerine yardımcı olur.	.50	.63
2. Öğretmenler sınıfta öğrencilere karşı eşit ve saygılı davranmaya çaba gösterir.	.34	.61
3. Öğretmenler sınıf içi etkinliklere katılmada öğrencilere fırsat eşitliği sağlar.	.58	.56
4. Öğretmenler sınıfta düşüncelerini öğrencilerin algılama düzeyi ve hızına denk düşecek akıcılıkta sunar.	.43	.58
5. Öğretmenler sınıf içi iletişimde öğrencilerin beden diliyle verdikleri mesajları dikkate alır.	.53	.49
6. Öğretmenler öğrencilere sınıftaki etkinliklerle ilgili tartışma fırsatı yaratır.	.44	.53
7. Öğretmenler sınıf içi tüm etkinliklerde öğrenci önerilerini dikkate alır.	.54	.58
8. Öğretmenler öğrenci düşüncelerini almak üzere sınıf içinde önceden gündemi saptanmayan toplantılar düzenler.	.44	.44
9. Öğretmenler sözcüklerin söyleniş biçimini (telaffuz) doğru aktarmaya dikkat eder.	.51	.59
10. Öğretmenler sınıfta öğrencilerine güler yüzlü ve içten davranır.	.54	.71
11. Öğretmenler sınıfta ortaya çıkan sorunları ertelemeyen çözmeye çalışır.	.59	.64
12. Öğretmenler öğrencilerin söylediklerini kendi anladıkları şekilde tekrar eder.	.53	.32
13. Öğretmenler sınıf içi istek ve beklentilerini açık bir dille ifade eder.	.44	.38
14. Öğretmenler olumsuz davranış gösteren öğrencilerin dedikodusunu yapmaktansa onlarla yüz yüze konuşmayı tercih eder.	.48	.68
15. Öğretmenler sınıf içi ilişkileri daha iyi hale getirmek amacı ile öğrenciler tarafından düzenlenen sınıf etkinliklerine katılır.	.48	.61
16. Öğretmenler öğrencilerle diyalog kurarken genel nezaket kurallarına uygun davranır.	.36	.70
17. Öğretmenler öğrencilerin sınıf içi beklenti ve isteklerini dile getirmelerine fırsat tanır.	.50	.64
18. Öğretmenler sınıfta öğrenciler olumlu davranış gösterdiklerinde onlardan övgüyle bahseder.	.53	.44
19. Öğretmenler öğrencilerin sınıf içi etkinliklerdeki eksiklerini gidermeleri için ders dışında da öğrencilere yardımcı olur.	.50	.61
20. Öğretmenler sınıfta tek düzelikten uzak, canlı ve hareketli biçimde konuşur.	.52	.67
21. Öğretmenler öğrencilerin bildiği ve kullandığı sözcükleri kullanmaya özen gösterir.	.40	.38
22. Öğretmenler sınıftaki her öğrenciyi ismen tanır.	.37	.43
23. Öğretmenler sınıfta öğrencilerin uyması gereken kuralların kısa ve anlaşılır olmasına dikkat eder.	.60	.62
24. Öğretmenler sınıf içi kuralları öğretim yılı başında öğrencilerle birlikte oluşturur.	.47	.54

ilişkilerini saptamak üzere, lise üçüncü sınıf öğrencileri ile lise öğretmenlerine, ayrı ayrı, "Orta Öğretimde Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Anketi" uygulanmıştır. Yine bu araştırma ile öğretmen ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları belirlenmeye çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2000-2001 eğitim-öğretim yılı, I. yarıyılında Edirne ili merkez ve ilçelerinde görev yapan öğretmenler ile lise son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Anketin, ulaşılabilecek ve gönüllü olarak uygulamayı kabul edecek tüm öğretmen ve öğrencilere uygulanması hedeflenmiştir. Ancak, 500 öğrenci ile 150 öğretmenin anket uygulamasına gönüllü katılımı sağlanmıştır. İki ayrı gruba uygulanan toplam 500 öğrenci anketinden 144'ü eksik ve yanlış bilgiler içerdiğinden ve toplam 150 öğretmen anketinden 25'i doldurulup verilmediğinden, 13'ü de eksik bilgi içerdiğinden değerlendirme dışı bırakılmıştır. İstatiksel analiz için değerlendirmeye 356 öğrenci ve 112 öğretmen anketi alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan öğretmen ve öğrencilerin seçiminde rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmacı, sınıf yönetiminde olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerinin düzeyini belirlemek üzere "Ortaöğretimde Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Anketi" geliştirmiştir. Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır.

Ölçek Geliştirme

Olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerinin düzeyini saptamak üzere uygulanan anketin tek boyutta incelenmesi uygun bulunmuştur.

Anket maddeleri Likert tipi 5 seçenekli düz cümlelerden oluşturulmuş; ve madde seçenekleri, (1) Hiçbir zaman, (2) Çok az, (3) Arasıra, (4) Çoğu zaman, (5) Her zaman olarak puanlanmıştır.

İstatiksel işlemler bu veriler baz alınarak yapılmıştır. Ankette olumsuz yargı içeren soru bulunmadığından ters yönde puanlama yoluna başvurulmamıştır.

Yapılan faktör analizi sonucunda anketin tek boyutlu olduğu görülmüştür. Bu faktörde yer alan maddelerin de kendi içinde alt faktörlere ayrılıp ayrılmadığına bakılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda da geçerli

tüm maddelerin birinci faktörde yer aldığı görülmüştür.

Elde edilen verilere faktör analizi ve "t-Testi" uygulanmıştır. Faktör yükü .30'un üzerinde olan maddeler yorumlanabilir kabul edilmiş (Cohen ve Lawrence, 1989, 369; Akt.: Özgüven, 1994) ve bu değer üzerinde faktör yükü olan maddeler değerlendirilmek üzere dikkate alınmıştır. Faktör yükleri, Tablo-1'de görüldüğü üzere, öğretmenlerde .34 ile .60 arasında, öğrencilerde ise .32 ile .70 arasında değişmektedir.

Anket maddelerinin tümü araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve maddelerin oluşturulmasında bu araştırmanın kuramsal dayanakları temel veri olarak göz önünde bulundurulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde; öğretmen ve öğrencilerin "Ortaöğretimde Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Anketi" öğretmen alt ölçeği ile öğrenci alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin ortalamalar, standart sapmalar ve probleme göre ortalamalar arasındaki farkın önemlilik düzeyi sonuçları tablolar halinde düzenlenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre bulgular, öğretmen ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları ve bu algılar arasındaki ilişkilerin anlamlılık düzeyleri olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte, cinsiyete göre ve öğretmenlerin ve anne-babanın öğrenim düzeyi ile aile aylık gelirine göre öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algılarında yorumlanmaya çalışılmıştır.

Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri

Olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri, öğretmenler ve öğrenciler için ayrı ayrı tek boyutta incelenmiş, daha sonra "t-Testi" ile madde analizi yapılarak öğretmen ve öğrenci algıları arasında ilişkinin farklı olup olmadığına bakılmış ve uygulanan "t-Testi" sonucu öğretmen ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri konusundaki görüşleri arasındaki fark Tablo-2' de gösterilmiştir.

Öğretmen ve Öğrencilerin Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Algıları

Toplam puan baz alınarak yapılan "t-Testi" sonucuna göre, öğretmen ve öğrencilerin olumlu öğretmen-

Tablo-2

Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Algıları Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri Arasındaki Fark

Maddeler	Öğretmen n = 112		Öğrenci n = 356		t
	ss	\bar{X}	ss	\bar{X}	
1. Öğretmenler öğrencilerin sınıf içi etkinliklerine yardımcı olur.	.70	4.21	.96	3.13	-11.02*
2. Öğretmenler sınıfta öğrencilere karşı eşit ve saygılı davranmaya çaba gösterir.	.38	4.82	1.14	2.84	-18.14*
3. Öğretmenler sınıf içi etkinliklere katılmada öğrencilere fırsat eşitliği sağlar.	.55	4.56	1.05	3.09	-14.20*
4. Öğretmenler sınıfta düşüncelerini öğrencilerin algılama düzeyi ve hızına denk düşecek akıcılıkta sunar.	.53	4.29	1.10	2.77	-14.07*
5. Öğretmenler sınıf içi iletişimde öğrencilerin beden diliyle verdikleri mesajları dikkate alır.	.63	4.18	1.18	2.87	-11.24*
6. Öğretmenler öğrencilere sınıftaki etkinliklerle ilgili tartışma fırsatı yaratır.	.80	4.11	1.02	2.97	-10.74*
7. Öğretmenler sınıf içi tüm etkinliklerde öğrenci önerilerini dikkate alır.	.70	4.04	.98	2.86	-11.81*
8. Öğretmenler öğrenci düşüncelerini almak üzere sınıf içinde önceden gündemi saptanmayan toplantılar düzenler.	.99	2.94	.99	1.98	-8.91*
9. Öğretmenler sözcüklerin söyleniş biçimini (telaffuz) doğru aktarmaya dikkat eder.	.54	4.61	1.11	3.29	-12.06*
10. Öğretmenler sınıfta öğrencilerine güler yüzlü ve içten davranır.	.61	4.39	1.01	2.98	-13.98*
11. Öğretmenler sınıfta ortaya çıkan sorunları ertelemeyen çözmeye çalışır.	.57	4.26	1.06	3.12	-10.81*
12. Öğretmenler öğrencilerin söylediklerini kendi anladıkları şekilde tekrar eder.	.88	3.88	1.07	3.49	-3.52*
13. Öğretmenler sınıf içi istek ve beklentilerini açık bir dille ifade eder.	.51	4.66	1.12	3.79	-7.92*
14. Öğretmenler olumsuz davranış gösteren öğrencilerin dedikodusunu yapmaktansa onlarla yüz yüze konuşmayı tercih eder.	.53	4.66	1.26	2.74	-15.76*
15. Öğretmenler sınıf içi ilişkileri daha iyi hale getirmek amacı ile öğrenciler tarafından düzenlenen sınıf etkinliklerine katılır.	.78	3.88	1.11	2.71	-10.45*
16. Öğretmenler öğrencilerle diyalog kurarken genel nezaket kurallarına uygun davranır.	.67	4.65	1.10	3.25	-12.69*
17. Öğretmenler öğrencilerin sınıf içi beklenti ve isteklerini dile getirmelerine fırsat tanır.	.83	4.27	1.05	3.02	-11.47*
18. Öğretmenler sınıfta öğrenciler olumlu davranış gösterdiklerinde onlardan övgüyle bahseder.	.70	4.41	1.10	3.37	-9.45*
19. Öğretmenler öğrencilerin sınıf içi etkinliklerdeki eksiklerini gidermeleri için ders dışında da öğrencilere yardımcı olur.	.80	3.95	1.18	2.74	-10.13*
20. Öğretmenler sınıfta tek düzelikten uzak, canlı ve hareketli biçimde konuşur.	.59	4.18	1.07	2.78	-13.28*
21. Öğretmenler öğrencilerin bildiği ve kullandığı sözcükleri kullanmaya özen gösterir.	.88	3.88	1.09	3.34	-4.81*
22. Öğretmenler sınıftaki her öğrenciyi ismen tanır.	.86	4.26	1.13	3.63	-5.38*
23. Öğretmenler sınıfta öğrencilerin uyması gereken kuralların kısa ve anlaşılır olmasına dikkat eder.	.60	4.43	1.11	3.25	-10.72*
24. Öğretmenler sınıf içi kuralları öğretim yılı başında öğrencilerle birlikte oluşturur.	.94	4.09	1.34	2.53	-11.45*
Toplam	8.06	101.61	14.83	72.50	-19.88*

*p<.01

öğrenci ilişkileri algıları ile ilgili olarak öğretmenlerin lehine .05 düzeyinde anlamlı fark elde edilmiştir.

Öğretmenlerin, olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri konusunda, öğrenci beklentilerine uygun davranış sergiledikleri görüşüne sahip olmalarına karşın, öğrenciler, bu ilişkilerin kendi beklentilerini karşılayacak düzeyde olmadığı görüşündedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri konusundaki algılarına göre öğretmenlerin;

- Öğrencilerin sınıf içi etkinliklerine yeterince yardımcı olmadıkları,
- Sınıfta öğrencilere karşı eşit ve saygılı davranma konusundaki çabalarının yetersiz kaldığı,
- Sınıf içi etkinliklere katılmada öğrencilere yeterli fırsat eşitliği sağlamadıkları,
- Sınıfta düşüncelerini öğrencilerin algılama düzeyi ve hızına denk düşecek acıcılıkta sunamadıkları,
- Sınıf içi iletişimde öğrencilerin beden diliyle verdikleri mesajları dikkate almada yetersiz kaldıkları,
- Öğrencilere sınıftaki etkinliklerle ilgili tartışma fırsatı yaratmada yetersiz kaldıkları,
- Sınıf içi tüm etkinliklerde öğrenci önerilerini yeterince dikkate almadıkları,
- Sınıfta öğrencilere yeterli ölçüde güler yüzlü ve içten davranmadıkları,
- Sınıfta ortaya çıkan sorunları zamanında çözmeye çalışmadıkları,
- Olumsuz davranış gösteren öğrencilerin dedikodusunu yapmaktansa her zaman onlarla yüz yüze konuşma yolunu seçmedikleri,
- Sınıf içi iletişimde öğrencilerin inanç ve değerlerini göz önünde bulundurmadıkları,
- Sınıf içi ilişkileri daha iyi hale getirmek amacı ile öğrenciler tarafından düzenlenen sınıf etkinliklerine katılmadıkları,
- Öğrencilerin sınıf içi etkinliklerdeki eksiklerini gidermeleri için ders dışında da öğrencilere yeterince yardımcı olmadıkları,
- Sınıfta tekdüzelikten uzak, her zaman canlı ve hareketli biçimde konuşmadıkları,
- Sınıf içi kuralları öğretim yılı başında öğrencilerle birlikte oluşturmaya önem vermedikleri anlaşılmaktadır.

Babanın Öğrenim Düzeyine Göre Öğrencilerin Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Algıları

Babanın öğrenim düzeyine göre öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasındaki fark tek yönlü varyans analizi yapılarak incelenmiş ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında .05 düzeyinde anlamlı fark bulunduğu saptanmıştır ($F= 5.37$, $p < .05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi uygulanarak incelenmiştir.

Tablo 3

Babanın Öğrenim Düzeyine Göre Öğrencilerin Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişki Algıları Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	sd	KT	KO	F
Gruplararası	4	4500.21	1125.05	5.37
Grup İçi	350	73371.95	209.63	
Genel	354	77872.16		

* $p < .05$

Babasının öğrenim düzeyi ilkökul olanlarla lise mezunu olanlar ($F = 6.24$, $p < .05$) ve yine babasının öğrenim düzeyi ilkökul olanlarla üniversite mezunu olanlar ($F= 9.4$, $p < .05$) arasındaki algı farkları öğrenim düzeylerine göre paralellik göstermektedir. Bu sonuç, babasının öğrenim düzeyi yüksek olan öğrencilerin babasının öğrenim düzeyi daha düşük olanlara göre algı ve davranış düzeyinde daha farklı değerlere sahip olduklarını ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir anlatımla, babanın öğrenim düzeyi öğrencilerin istem ve beklentilerini de doğrudan etkilemektedir.

Annenin Öğrenim Düzeyine Göre Öğrencilerin Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Algıları

Annenin öğrenim düzeyine göre öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasındaki fark tek yönlü varyans analizi yapılarak incelenmiş ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında .05 düzeyinde anlamlı fark bulunduğu saptanmıştır ($F = 4.37$, $p < .05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğu Tukey testi uygulanarak incelenmiştir.

Annenin öğrenim düzeyine göre, annesinin öğrenim düzeyi ilkökul olan öğrenciler ile annesinin öğrenim düzeyi üniversite olan öğrencilerin görüşleri arasında ($F = 6.49$, $p < .05$) ve annesinin eğitim düzeyi ilkökul

Tablo 4

Annenin Öğrenim Düzeyi ile Öğrencilerin Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişki Algıları Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	sd	KT	KO	F
Gruplararası	5	4521.79	904.36	4.37*
Grup İçi	349	72153.66	206.74	
Genel	354	76675.45	-	

*p < .05

olan öğrenciler ile annesinin eğitim düzeyi lise olan ($F = 7.83$, $p < .05$) öğrencilerin görüşleri arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Annenin öğrenim düzeyindeki artışa paralel olarak, öğrencilerin kendilerinden ve diğer bireylerden beklentileri artmakta, olaylara ve olgulara diğerlerinden farklı bakmaya özen göstermektedirler. Özellikle, ülkemizde ulusal gelirden pay alan bireylerin reel geliri her geçen gün gerilediğinden ve işsizlik oranı arttığından dolayı, veliler daha iyi yaşam koşulları için daha nitelikli olma konusunda kendi çocuklarını bilinçlendirmektedirler. Ancak, annesinin eğitim düzeyi ilkökul olan öğrencilere bu bilincin kazandırıldığı günümüz koşullarında pek söylenemez. Çünkü, annesinin öğrenim düzeyi ilkökul olan öğrenciler ekonomik koşullardan dolayı bir an önce okulu bitirip kısa yoldan iş yaşamına girmeye çalışmaya zorlanmaktadır. Ayrıca anneler, eğitimin bireylere sağladığı olanakları kendi yaşantılarında somutlaştıramadıklarından dolayı çocuklarına bu bilinci verememekte veya çocuklarını güdülemede yetersiz kalmaktadırlar. Sonuç olarak, babanın öğrenim düzeyinde olduğu gibi, annesinin öğrenim düzeyi farklı olan öğrencilerin okuldaki öğretmen-öğrenci ilişkilerine yönelik bakış açıları ve beklentileri de önemli düzeyde anlamı farklılık göstermektedir.

Ailenin Aylık Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişkileri Algıları

Ailenin aylık gelir düzeyine göre öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasındaki fark tek yönlü varyans analizi yapılarak incelenmiş ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında .05 düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Varyans analiz sonuçları ve F değeri aşağıda Tablo-5' de gösterilmiştir.

Tablo 5

Ailenin Gelir Düzeyine Göre Öğrencilerin Olumlu Öğretmen-Öğrenci İlişki Algıları Varyans Analizi

Varyansın Kaynağı	sd	KT	KO	F
Gruplararası	5	9703.35	1940.69	10.11*
Grup İçi	349	66975.01	191.90	
Genel	354	76675.45		

*p < .05

Ailenin aylık gelir düzeyine göre öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasındaki farklara bakıldığında, öğrencilerin aile gelir düzeyleri ile olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu söylenebilir.

En alt gelir düzeyine sahip ailelerden gelen öğrencilerin ilişkilere bakış ve algılayış biçimiyle, diğer tüm gelir düzeyine sahip ailelerden gelen öğrencilerin ilişkilere bakış ve algılayış biçimi arasında büyük oranda farklılık görülmektedir. Bu öğrencilerin okuldan beklentileri, daha nitelikli bir birey olarak toplumsal sürece katılmaktan çok, bir an önce okulu bitirip kısa yoldan iş yaşamına girmek olarak yorumlanabilir. Çünkü, son yıllarda ülkemizde alt gelir dilimine sahip ailelerin gelir düzeyindeki gerilemenin neden olduğu ekonomik ve sosyal sorunlar, öğrencilerin okula devam etmesini imkansız kılmakta, devam etseler bile çok zor koşullarda eğitim-öğretimlerini sürdürmektedirler. Bu durum, kendine güvensiz, ezik, yaşama küsmüş ve öğrenme güdüsünü kaybetmiş öğrenciler ortaya çıkarabileceği gibi azimli, atılgan, cüretkar öğrencilerde ortaya çıkarabilir. Bu bulgu, ekonomik anlamda zor koşullarda eğitim-öğretime devam eden öğrencinin insan ilişkileri algılarını ailenin gelir düzeyinin etkilediği savını doğrulamaktadır.

Yukarıdaki bulguların ışığında, gelir düzeyi ile insan ilişkileri, özelde de ailenin aylık gelir düzeyine göre öğrencilerin öğretmen-öğrenci ilişkilerini algılayış arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, öğrenci ailelerinin gelir düzeylerindeki artış öğrencilerin öğretmen-öğrenci ilişkileri algı düzeylerini de olumlu yönde etkilemektedir.

Sonuç

Bu araştırmada, ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmen ve lise son sınıfta öğrenim gören öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları incelenmiştir. Bu ilişki, öğretmenlerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları olarak ayrı ayrı incelenmiş ve öğretmenlerle öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında anlamlı fark olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Öğrenciler, öğretmenlerin olumlu öğretmen öğrenci ilişkisi konusunda gösterdikleri ilgiyi yeterli bulmamaktadırlar. Araştırma bulgularına göre, okullarda öğretmenlere göre iyi, öğrencilere göre de orta düzeyde olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerinin varlığı ortaya çıkarılmıştır.

Cinsiyetlerine göre öğretmenlerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları puanları arasında kadınlar lehine anlamlı fark bulunmaktadır. Bu bulgu, kadın öğretmenlerin öğretmen-öğrenci ilişkilerinde annelik güdüsüyle daha olumlu tutum sergiledikleri kanısını ortaya çıkarmaktadır. Ancak, daha önce, Arslantaş (1998) tarafından yapılan “Sınıf Yönetiminde Öğretmen İletişim Becerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri” araştırma bulgularına göre ise cinsiyetlerine göre öğretmenlerin gösterdikleri iletişim becerileri arasında fark bulunmamaktadır.

Anne ve babanın öğrenim düzeylerine göre öğrenci puanları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır. Her ikisine de bakıldığında, annesinin ve babasının öğrenim düzeyi ilköğretim olan öğrenciler ile annesinin ve babasının öğrenim düzeyi lise ve üniversite olanlar arasında anlamlı fark görülmektedir. Anne ve babanın öğrenim düzeyi, öğrencinin toplumsal ilişkilerini ve gelecekle ilgili beklentilerini etkilemektedir.

Ailenin aylık gelir düzeyine göre öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında önemli fark bulunmaktadır. Bu bulgu, ekonomik güç ile insan ilişkileri arasındaki ilişkinin doğru orantılı olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Öğrencilerin ölçek maddelerine verdiği yüzde puanlarına göre, orta düzeyde var olduğu saptanan olumlu öğretmen-öğrenci ilişkilerinin varlığı

öğrenci aile gelir düzeylerine göre de vardır. Çünkü, ölçeği yanıtlayan öğrencilerin de yaklaşık yarısı dar gelirli olarak nitelenebilecek ve geçim koşullarının olumsuzluklarını günlük yaşamlarında büyük oranda hisseden ailelerden gelmektedirler.

Son olarak öğretmen ve öğrencilerin olumlu öğretmen-öğrenci ilişkileri algıları arasında önemli fark olup olmadığı incelenmiş ve öğretmenler lehine anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Bu farkın öğretmenler lehine çıkmış olması, bir yandan öğretmenlerin bütün güçlüklerle ve olumsuzluklara karşın, toplumsal sorumluluk bilinci ile öğrencilere karşı kendilerini yakın hissetmeleri ve bu hislerinin öğrencilerce de kabul gördüğüne inandıklarının, diğer yanılla da mesleğe adanmışlıklarının göstergesidir. Bu bulgu, daha önce öğretmenlerin mesleğe adanmışlığı konusunda, Celep (1996, 58) ve Bülbül (2001, 48) tarafından yapılan araştırma bulgularını doğrular niteliktedir.

Kaynakça

- Abi-Nader, J. (1993). Meeting the needs of multicultural classrooms: Family values and the motivation of minority students. *Diversity and Teaching: Teacher Education Yearbook 1*. Texas: Jovanovich College Publications.
- Arslantaş, Y. (1998). *Sınıf yönetiminde iletişim becerilerine ilişkin öğretmen öğrenci görüşleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Bull, S. L., & Solity, J. E. (1996). *Classroom management: Principles to practice*. New York: Routledge.
- Bülbül, T. (2000). *Öğretmenlerin okul dışı (örgütsel) adanma odakları*. Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi, T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Celep, C. (1993). İyi öğretmen-öğrenci ilişkisi: Sınıf yönetimi ve güdülenmesi açısından, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 24-30.
- Cruickshank, R.D., Bainer, D. & Metcalf, K. (1995). *The act of teaching*. New York: Mc Grawhill Inc.
- Edwards, C.H. (1997). *Classroom discipline and management*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Emmer, E., Evertson, C. & Anderson, L. (1980). Effective management at the beginning of the school year. U.S.A. *Elementary School Journal*, 80, 219-231.
- Gözütok, F. Dilek (2000). *Öğretmenliği geliştireyim*. Ankara
- Jones, V.F., Jones, L.S. (1998). *Comprehensive Classroom management: Creating communities of support and solving problems*, (Fifth Edition). Boston: Allyn & Bacon.

- Levin, J. & Nolan, J.F. (1996). *Principles of classroom management: A professional Decision-making models*, (Second Edition) Boston : Allyn & Bacon.
- Lightfoot, S. L. (1983). *The good high school*, New York: Basic Books.
- Smith, C. J. & Laslett, R. (1996). *Effective classroom management*. (Second Edition) New York: Routledge.
- Özgüven, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara : PDREM.
- Kohn, A. (1991). *Caring kids: the role of the schools*. U.S.A.: Phi Delta Kappan.
- Noddings, N. (1992). *The challenge to care in schools: An alternative approach to education*. New York: Teachers College Press.
- Noguera, P. (1995). Preventing and producing violence: A critical analysis of responses to school violence. *Harvard Educational Review*. 65,189-212.

Geliş	27 Şubat 2002
İnceleme	2 Mart 2002
Kabul	20 Mart 2002